

autors d'aquest període i, en conseqüència, de la cosmogonia i el tipus de literatura que acompanya la postmodernitat. Un treball imprescindible, doncs.

BIBLIOGRAFIA

LUPERINI *et al.* (2001): R. Luperini, P. Cataldi, L. Marchiani, F. Marchese, *L'invenzione letteraria*, Milà: Carlo Signorelli editore, 2001.

GREGORI (2008): Carme Gregori, «Revisitar la tradició, rebentar els tòpics: el joc paròdic monzonià», dins F. Carbó, C. Gregori, G. Lluch, R. X. Rosselló, V. Simbor, *El bricolatge literari. De la paròdia al pastitx en la literatura catalana contemporània*, Barcelona: PAM.

GIRALT LATORRE, Javier: *La llengua catalana en documentació notarial del segle XVI d'Albelda (Osca)*, Albelda: Ajuntament d'Albelda, 2012.

XAVIER LUNA-BATLLE
xlbatlle@gmail.com

El professor i investigador de la Universitat de Saragossa Javier Giralt Latorre ja ha publicat importants estudis geolingüístics sobre la Llitera. Citem *Aspectos gramaticales de las hablas de la Litera (Huesca)* (GIRALT 1998) o *Lèxic de la Llitera* (GIRALT 2005). Amb l'obra que ressenyem Giralt es mou cap a la història d'aquests parlars, després d'haver publicat alguns treballs de toponímia medieval. El llibre és un estudi de la *scripta* del segle XVI, centrat en un període breu i un punt de l'espai, el d'Albelda, de la mateixa comarca de la Llitera que tan bé coneix l'autor. Amb una forta personalitat de frontera, segons les paraules del mateix Javier Giralt, «la nostra comarca constitueix l'extrem meridional d'una zona lingüística que descendeix des dels Pirineus, caracteritzada per una sèrie de límits que no coincideixen, on s'observa la gradual transició del català vers l'aragonès i el castellà; cap al sud, els límits entre el català i el castellà resten ben traçats.» (GIRALT 2005: 24). Alguns trets que s'hi observen són de tipus ribagorçà i, doncs, mostren l'extrem sud d'una continuïtat diatòpica que comença en les altes valls pirinenques. Aquest espai entre la Noguera Ribagorçana i el Cinca és un plat ben llaminer per als interessats en les fronteres lingüístiques.

Albelda és un petit municipi de la Llitera on avui hi ha establert una població que no arriba als mil habitants. No és de les més petites d'entre les seixanta i escaig poblacions catalanòfones de la Franja; en tot cas, després de l'estudi de Giralt el seu patrimoni lingüístic té una sort particular pel fet que no hi ha estudis de dimensions semblants, que coneguem, d'altres poblacions de la zona. Aquí rau un dels mèrits que hem de reconèixer al lingüista aragonès. Giralt s'ha ocupat

d'estudiar-ne amb tot detall els documents administratius locals escrits en català, en concret els protocols notariaus guardats a l'Arxiu Municipal d'Albelda d'entre 1541 —la data correspon a la dels primers documents conservats— i 1600, dates fixades així perquè el propòsit és no passar del XVI.

L'autor hi fa servir un guió clàssic en l'estudi de la llengua. Agrupa la grafia i la fonètica en un sol capítol, després tracta la morfologia i la sintaxi i a continuació s'ocupa del lèxic, amb les unitats ordenades alfabèticament, tant dels termes comuns com de l'onomàstica. I, després de les transcripcions dels textos, hi afegeix uns índexs força útils: un per a les formes verbals i un altre per a tots els mots, ordenats segons la grafia.

Un llibre doncs important per als interessats en la història dels dialectes. Només hi trobem a faltar alguna fotografia d'algun d'aquests manuscrits. L'acompanyament gràfic, encara que sigui una petita mostra, hauria donat al lector una notícia paleogràfica ben interessant.

L'estudi persegueix sistemàticament tots els trets i no podem fer altra cosa que donar-ne algunes exemples d'entre els que ens semblen més interessants. Pel que fa a la fonètica: l'escriptura reflecteix casos de palatalització de la lateral darrere consonant: *amplla*, *blanes*, *cllavadures* (p. 23) o l'apitxament en el mot *archén* 'argent' (p. 33) són possibles mostres de la presència de trets típicament ribagorçans a la Llitera. En canvi aquests documents del XVI no mostren encara l'ensordiment de [z] (p. 22). Giralt presta atenció a casos emblemàtics de la història de la fonètica: el resultat romànic de -ACT- (FACTU) el trobem representat aquí per *-eit* (*feita*, *feys*, *guareit*) al costat de la monoftongació (*fet*) (p. 34-35). Es tenen en compte els factors contextuals: el cas de *fuero* pot ser degut al fet que Albelda se situa sota l'administració aragonesa i amb escriptors acostumats als termes oficials que li són propis (p. 36). *Oltra* (< ULTRA) (p. 37) pot il·lustrar un cas d'una evolució popular amb molt poca documentació a causa de la massiva acceptació de la forma culta *ultra*. Els diversos casos de *-a-* àtona derivada de E etimològica potser caldria intentar de tractar-los en conjunt i provar una explicació més àmplia: Giralt atribueix *anadits*, *aretar*, *rastoll*, *llançols*, *Malchior*, *Montsarrat* a causes diverses: ara assimilació, ara dissimilació vocàliques, ara al contacte de vibrant, quan poc després apunta el cas de la centralització, ben coneguda en molts parlars nord-occidentals, a *a* de la *e* inicial dels mots començats en *en-*, *eix-* (*antendre*, *aixam*). És remarcable que ens proporcioni dades de l'antigor de *far-
rer*, amb la [a] que encara és pròpia de la Llitera (p. 195), i d'altres punts d'aquest territori, del qual no hi havia cap notícia en textos escrits antics atinent el DCVB i el DECat. És un exemple il·lustrador de com, despullant textos il·literaris, es pot resseguir la història dels trets dialectals que no han entrat en els textos cultes.

En la morfologia s'estudien amb detall tots els casos de flexió i es veu així com, per exemple, algunes formes considerades típicament medievals encara perviuen al segle XVI al costat de formes de l'edat moderna, per bé que cal no oblidar que parlem de textos administratius on els escriptors poden mantenir formes arcaïques pels hàbits d'escriptura apresos o heretats. Hi veiem *color* usat en femení;

o el plural *vists* convivint amb *mijos*. En la lectura de l'obra se'ns plantegen els efectes del tractament de la transcripció que es fa servir en l'estudi: en la sèrie de derivats de CAPITIA s'anoten *cabez*, *cabecos*, *cabessos*; *cabís*, *cabiz*, *cabicos*. ¿No seria lícit d'apostar per anotar la grafia ç en tots aquests casos de -c- davant vocal i oferir així una lectura interpretativa, especialment quan es tracta de parlar de fonètica? I semblantment, ¿no fóra millor anotar al lèxic *aterçar* en lloc d'**atercar* (l'asterisc indica, com és habitual, que l'infinitiu és reconstruït) malgrat que par-teixi dels casos «guareys atercats» = *guareits atercats* 'llaurats per tercera vegada'? O *peça de tovallons* per *peca de tovallons*, o *dos coyxins obrats de tel-la* en lloc de *tella*? Igualment preferiríem veure anotat **anul·lar* («anullo y revoco» = *anul·lo y revoco*), que contrastaria amb l'entrada *basella* 'bassa petita', on hem de fer la lectura amb la palatal. En l'apartat del lèxic també caldria indicar de manera clara la lectura convenient (potser afegint-hi la transcripció fonètica suposada?), que seria útil, posem per cas, en *farinal*, mot derivat per síncope de *farraginal*, que s'ha de suposar amb vibrant, contràriament al mot que ve tot seguit, *fariner*.

El recull de tot el lèxic del corpus estudiat il·lustra els casos de parelles com *costum* i *costuma*. Hi podem fer alguna observació crítica: es fa difícil d'acceptar un real *cosegir* 'aconseguir' quan el primer que se'ns acut és que hi pot haver un descuit de la titlla corresponent a la nasal, especialment si no hi ha cap altre exemple recollit en els diccionaris històrics. Fóra un hàpax, si ho és, que caldria tractar com a tal. Són llaminers els mots *daurellida* («una gonella de daurellida fina») i molt plausible l'explicació proporcionada per Giralt: un creuament de *dauradella* i *doradilla*. Com és també interessant que en el corpus apareguin tant *faldetes*, mot típicament occidental, com *faldilles*, que potser és indicatiu de la proveniència diversa dels escriptors.

Entre el lèxic dels documents apareixen testimonis no recollits en les obres lexicogràfiques de referència: *matalau* 'matalàs' n'és un cas. Giralt no comenta la possibilitat que sigui un aragonesisme. Però no volem donar entenent que la manca de possibilitats interpretatives que nosaltres veiem sigui un retret: l'obra és fonamentalment descriptiva i recull les interpretacions canòniques, generalment les que proporcionen els diccionaris històrics d'Alcover i Moll i de Coromines. Desenvolupar l'estudi del lèxic és un pas posterior que potser abellirà al mateix Giralt i al qual convidem a fer des d'aquí.

El corpus permet enriquir el coneixement d'algun camp semàntic específic, com el dels teixits i els vestits (amb elements al·lòglots): *amarillo* («drap amari-lo»), *azaleja* 'tovallola', *bancal* 'peça per a cobrir bancs', *beatilla* 'mantellina', *berràs* 'borràs', *borraça* 'flassada de cotó', *brin* 'fil de lli o cànem', *burell* 'mena de roba', *cabet*, *cabez*, *cabís* 'part d'un vestit per on passa el cap', *cardat* («una fllaça-da cardada»), *contraí* 'tela, d'etimologia en el topònim Courtrai', *cordellat* 'mena de drap de llana', *corpezillo* 'cosset', *cuxots* 'camals', *daurellida* 'teixit de/amb fil daurat', *entornpens* 'part de baix d'un vestit', *filabpua* 'filempua', *palmella* 'mena de tela', *pardillo* 'burat, drap de llana basta', *parge* 'tela d'una corretja', *pigat* 'roba amb pics', *platotes* 'botons de metall de les corretges', *trescol* 'trascoll'.

Al recull del lèxic comú segueix l'elenc sistemàtic de l'onomàstica, amb comentaris sobre la pervivència d'aquells noms recollits als documents del segle XVI i que de vegades es conserven amb alguna modificació: la partida de *les Pedres Picades* d'avui correspon a *les Pedres Ficades* de la documentació del XVI; *la Olina* a l'actual *les Aulines*. Aquest capítol inclou una interessant observació de l'apel·latiu *sardera* 'tros de terra sense conrear', que ha generat tota una família de topònims, com també la constatació que en la toponímia hi ha la presència d'arabismes (*la Vinaixa, Binèfar*). Assenyalem que es recullen i es comenten els topònims que apareixen en els textos encara que no se situïn a la Llitera, interessant qüestió per a donar idea de les relacions administratives i comercials d'Albelda amb el seu entorn.

El llibre proporciona una bona quantitat de textos transcrits, de subgèneres diversos dins de l'administratiu: capítols matrimonials, contractes d'arrendament, inventaris, testaments, requeriments i concòrdies.

El comentari a aquesta obra, rica en dades fonamentals per a la història dels parlars de l'extrem oriental del domini català, de les quals aquí només hem comentat un petit tast, el podríem allargar molt més. Tanquem-lo dient que és un treball que mereixeria tenir continuadors arreu perquè amb recerques intensives com aquesta, combinades amb d'altres de més generals com les del projecte *Scripta i projecció dialectal* dirigit per Joan Veny i Àngels Massip des de la Universitat de Barcelona, podrem arribar a tenir en l'horitzó futur un panorama plausible de la història dels dialectes catalans.

BIBLIOGRAFIA

- GIRALT (1998): Javier Giralt Latorre, *Aspectos gramaticales de las hablas de la Litera (Huesca)*, Saragossa: Institución Fernando el Católico, Diputación de Zaragoza.
- GIRALT (2005): Javier Giralt Latorre, *Lèxic de la Llitera*, Lleida: Milenio – Comarca de la Llitera.